

Tłoki pieczętne cechu krawców z Dobrzan i gwoździarzy ze Stargardu w zbiorach Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie

Monika Ogiewa-Sejnota
Stargard

m.ogiewa-sejnota@muzeum-stargard.pl

Abstrakt

Celem artykułu jest opisanie nowych nabytków sfragistycznych w zbiorach Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie. Pierwszy to tłok pieczętny cechu krawców z Dobrzan (Jacobshagen), drugi zaś to typariusz gwoździarzy stargardzkich. Kolejnym zamierzeniem jest próba opisanie historii i zmian, jakie zaszły w funkcjonowaniu obu cechów w XIX w. Miały one bowiem wpływ na powstanie nowych tłoków pieczętnych w 1854 r.

Abstract

The aim of the article is to describe new sigillographic acquisitions to the collection of the Archeological and Historical Museum in Stargard. The first one is a seal matrix of the tailors' guild from Dobrzany (Jacobshagen) and the latter one is a seal matrix of the nail makers' guild from Stargard. Further objective is an attempt at describing the history and transformations both guilds underwent in the 19th century as they resulted in establishing new matrices in 1854.

Słowa kluczowe

pieczęcie, cechy, Dobrzany (Jacobshagen), Stargard

Keywords

seals, guilds, Dobrzany (Jacobshagen), Stargard

Cechy rzemieślnicze skupiające członków wykonujących jeden zawód lub cechy wspólne zrzeszające osoby wykonujące podobne, a niekiedy nawet zupełnie odrębne profesje istniały prawie w każdym mieście. Posiadały one własne statuty, wytwarzały materiał aktowy w postaci różnego rodzaju świadectw, dokumentów, rejestrów dochodów czy wydatków, którym często nadawano moc prawną przez przystawienie pieczęci¹. Do tej pory w kolekcji stargardzkiego Muzeum Archeologiczno-

---

¹ Gumowski, Haisig, Mikucki 1960, 244; Tomaszewska 2008, 108; Pawłowska 2013, 23.

Historycznego znajdowało się niewiele zabytków sfragistycznych, w tym tylko trzy tłoki cechowe: szklarzy, tkaczy oraz gwoździarzy². Dlatego niezmiernie cieszy fakt, że zbiory sfragistyczne muzeum powiększyły się o dwa cechowe tłoki pieczętne: krawców z Dobrzan oraz gwoździarzy ze Stargardu. Zaprezentowanie tych nowych nabytków stargardzkiego muzeum jest celem niniejszego tekstu.

Wspomniane typariusze trafiły do kolekcji stargardzkiego muzeum w 2014 r. Tłok dobrzańskich krawców został przekazany w darze, a w Antykwariacie Wu-eL w Szczecinie zakupiony został tłok cechu gwoździarzy stargardzkich.

Tłok cechu krawców z Dobrzan z XVII w.³

Zachowany, w bardzo dobrym stanie, okrągły stempel bez rękojeści został wykonany z mosiądzu i posiada 37 mm średnicy. Zarówno zewnętrzny, jak i wewnętrzny brzeg otoku są ozdobione warkoczem. Inskrypcja: *DIE • WERKES • DIE • SCHNEIDER • SIEGEL • IN • IACOBSHAGEN • 1664* została zapisana majuskułą. Pomiędzy pierwszą i ostatnią literą napisu jest widoczna rozetka. W polu pieczętnym, centralnie na całej jego wysokości, znajdują się rozwarte krawieckie nożyce. Po ich prawej stronie pojawia się pionowo położona igła. Zaś w jej centralnym punkcie nałożona została główka szpilki, której pozostała część skierowana została w kierunku nożyc. W polu znajdują się cztery rozetki ułożone w kształt rombu (ryc. 2).

O dziejach dobrzańskiego cechu krawców wiadomo niewiele. Data 1664 zawarta w otoku pieczętnym może oznaczać datę powstania cechu, bądź samego tłoku, co częściowo potwierdza typografia, zawartość pola i sposób kompozycji, które pozwalają datować jego powstanie na XVII w. W zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie zachowały się materiały archiwalne dotyczące działalności tego cechu dopiero w XIX w. i co ciekawe, opisywana pieczęć była wtedy jeszcze w użyciu. Jej odcisk znajduje się bowiem pod zmienionym w 1853 r. statutem cechu (ryc. 1)⁴. W kolekcji sfragistycznej tegoż archiwum przechowywany jest również tłok pieczętny wspólnego cechu krawców i kuśnierzy z Dobrzan. W jego napisie otokowym widnieje data 1854, co w tym wypadku wskazuje na czas powstania wspomnianego typariusza⁵. Ponadto *Statut der Schneider und Kürschner-Innung zu Jacobshagen* z 1853 r. potwierdzający połączenie dwóch cechów z całą pewnością umożliwił powstanie nowego tłoku⁶.

Tłok cechu gwoździarzy ze Stargardu z przełomu XVIII/XIX w.⁷

Okrągły typariusz o średnicy 35 mm, obecnie lekko zabrudzony, został wykonany z mosiądzu. Jego zewnętrzny brzeg ozdobiony jest warkoczowym ornamentem, wewnętrzny zaś to linia ciągła. Pomiędzy nimi znajduje się inskrypcja majuskułą:

² Zostały one scharakteryzowane przez Jolantę Aniszewską w katalogu wystawy *Dawny Stargard. Miasto i jego mieszkańcy* - Aniszewska 2000a; 2000b. Zob. też: Buczek 1960, gdzie Autor opisał odciski pieczętne cechów zachodniopomorskich.

³ Obiekt wpisany do książki inwentarzowej pod numerem: MS/H/2642.

⁴ APS CmD, 5, brak paginacji.

⁵ APS, ZP, 853; Gut 2004, 81.

⁶ Por. APS CmD, 5, brak paginacji; Gut 2004, 81.

⁷ Obiekt wpisany do książki inwentarzowej pod numerem: MS/H/2678.

SIEG: D: AMTS DER NAGELSCHMIEDE ZU STARGARD A: D: IHNA. W polu pieczętnym występują dwa różne wyobrażenia. W górnym przedstawiono Bramę Młyńską, którą tworzą dwie równej wysokości wieże, na których widoczne są otwory okienne i wejścia. Obie wieże zakończone zostały ostrymi hełmami i połączone półokrągłym sklepieniem nadającym im kształt bramy. Z obu hełmów wyrastają drzewce masztowe z wciągniętymi flagami. Każda flaga skierowana jest w przeciwną stronę. W otworze bramnym przedstawienie gryfa zwróconego w lewą stronę⁸. Na dolnym przedstawieniu widać dwa lwy zwrócone ku sobie. Pomiedzy nimi centralnie ułożone serce. Za nim natomiast znajduje się kotwica, na którą nałożono krzyżujące się gwoździe. W otoku nie zapisano daty wykonania pieczęci, jednak porównując ją z powyżej opisywaną pieczęcią krawców stwierdzić należy, że jest ona od niej lżejsza oraz posiada bardziej szczegółowe i wykonane z większą precyzją, przedstawienie. Oznacza to zatem, że musiała zostać wykonana najwcześniej na przełomie XVIII/XIX w. (ryc. 3).

Podobnie wygląda sprawa datowania typariusza cechu gwoździarzy ze Stargardu, ponieważ zachowało się niewiele materiałów źródłowych obrazujących jego działalność w okresie nowożytnym. O istnieniu cechu w XVIII w. wspomniano w przywileju dla gwoździarzy brandenburskich wystawionym przez Fryderyka Wilhelma I w 1735 r., w którym wymieniono także dwa miasta pomorskie – Szczecin i Stargard⁹. W napisie otokowym brakuje jakiegokolwiek daty wskazującej na wytworzenie typariusza. Biorąc jednakże pod uwagę te same cechy, co przy wspomnianym wyżej tłoku krawców, można określić czas jego powstania na przełom XVIII/XIX w. W zespole archiwalnym *Akta miasta Stargard Szczeciński* przechowywanym w szczecińskim archiwum zachowane są dokumenty poświadczające działalność cechu gwoździarzy w XIX w., a szczególnie na przełomie lat 40./50. Wtedy doszło do modyfikacji statutu, który od roku 1854 był wspólny dla cechów gwoździarzy i ślusarzy¹⁰. Na kanwie tych zmian doszło do powstania nowego tłoku pieczętnego znajdującego się od wielu lat w zbiorach MAH w Stargardzie.

Zmiany we wspomnianych statutach, których następstwem było powstanie nowych pieczęci cechowych, mogły być związane ze zmniejszającym się znaczeniem tych organizacji po reformach Steina i Hardenberga. Mianowicie w 1810 r.¹¹, kiedy ogłoszono edykt królewski o podatku przemysłowym, zlikwidowano cechy wprowadzając tym samym wolność rzemiosła¹². Od tej pory cechy mające dotąd przede wszystkim troszczyć się o interesy własnych członków oraz chronić ich przed konkurencją, stały się dobrowolnymi stowarzyszeniami. Nie były one już zobligowane do zrzeszania rzemieślników tylko jednego miasta, więc często przyjmowały rzemieślników z innych miejscowości. Taki przypadek miał miejsce w Dobrzanach, gdzie tamtejszy cech zrzeszał krawców m.in. z: Krzemienia, Słodkówka, Sulina,

⁸ Wyobrażenie to nawiązuje do przedstawienia umieszczonego na czternastowiecznej pieczęci Stargardu. Czyt. Gut, 1995, 118.

⁹ General-Privilegium 1740, 556.

¹⁰ APS AmS, 6138, brak paginacji.

¹¹ W tym miejscu serdecznie dziękuję za konsultację dr Agnieszce Pawłowskiej z Muzeum Narodowego w Szczecinie.

¹² Galos 1981, 464.

Wapnicy, Dobrej, Tarnowa, Marianowa, Ognicy, Szadzka czy Suchania¹³. Dochodziło także do połączenia kilku cechów w jeden, jak miało to miejsce w obu opisywanych przypadkach. Co prawda ustawa z 9 lutego 1849 r., która była jednym z następstw Wiosny Ludów, przywróciła cechom nadzór nad kształceniem uczniów i rzemieślników, to rozwój przemysłu sprawił, że już nigdy nie odzyskały one dawnej pozycji. Potwierdzają to wspomniane statuty, w których na początku znajduje się odwołanie do ustawy, a następnie zapisano zasady kształcenia, egzaminowania uczniów oraz stosunku mistrza cechowego do swoich wychowanków¹⁴.

Ze względu na niewielką liczbę cechowych zabytków sfragistycznych w zbiorach stargardzkiego muzeum, niezwykle cieszy posiadanie opisanych powyżej typariuszy. Dzięki nim możemy lepiej poznać historię cechów miejskich w powiecie stargardzkim. Jest to szczególnie ważne, gdyż brakuje archiwaliów z XVII i XVIII w. i kompleksowych opracowań historii cechów w tym okresie¹⁵. Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie ma nadzieję na powiększenie kolekcji o tego typu nabytki, które pozwolą pójść o krok dalej w poznaniu historii cechów miejskich.

Bibliografia

ŹRÓDŁA NIEPUBLIKOWANE

Archiwum Państwowe w Szczecinie (APS)

Akta miasta Stargard Szczeciński (AmS)

6138 Statut der Schlosser- und Nagelschmiede-Innung zu Stargard.

Cechy miast Dobrzany (CmD)

1 Innungsbuch: Meisterrolle, Geselleungrolle, Lehrburscheinrolle
Einanhme und Ausgabe mit Namenverzeichniss.

5 Statut der Schneider und Kürschner-Innung zu Jacobshagen.

Zbiór Pieczęci – tłoki (ZP)

853 Cech krawców i kuśnierzy z Dobrzan.

ŹRÓDŁA PUBLIKOWANE

General-Privilegium 1740. General-Privilegium und Gülde-Brief des Nagelschmiede-Gewercks in der Chur- und Marck Brandenburg dies- und jenseit der Oder und Elbe, Insonderheit des Nagelschmiede-Gewercks in Berlin. *Corpus Constitutionum Marchicarum in Fünffter Theil*, Abt. 1. Berlin, szp. 553-564.

¹³ APS CmD, 1, brak paginacji.

¹⁴ APS AmS, 6138, brak paginacji; APS CmD, 5, brak paginacji; Włodarczyk 2000, 390.

¹⁵ Majewski 2008, 91-92.

OPRACOWANIA

- Aniszewska J. 2000a. Tłok cechu szklarzy. W: *Dawny Stargard. Miasto i jego mieszkańcy. Stargard Szczeciński*, 66.
- Aniszewska J. 2000b. Tłok cechu gwoździarzy. W: *Dawny Stargard. Miasto i jego mieszkańcy. Stargard Szczeciński*, 66.
- Buczek R. 1960. Pieczęcie cechów zachodniopomorskich od XV do XIX w. *Materiały Zachodniopomorskie* 6, 419-454.
- Galos A. 1981. Historia Niemiec od 1789 roku. W: W. Czaplński, A. Galos, W. Korta (red.), *Historia Niemiec*. Warszawa, 435-773.
- Gumowski M., Haisig M., Mikucki S. 1960. *Sfragistyka*. Warszawa.
- Gut A. 1995. Rozwój herbu Stargardu Szczecińskiego od XIII do końca XVIII wieku. *Przegląd Zachodniopomorski* 39, 115-131.
- Gut P. 2004. Kolekcja tłoków pieczętnych w zbiorze sfragistycznym Archiwum Państwowego w Szczecinie (1580-1950). *Szczeciński Informator Archiwalny* 18, 51-146.
- Majewski M. 2008. Odciski stargardzkich pieczęci cechowych w Archiwum Książąt Szczecińskich. W: A. Chlebowska, A. Gut (red.), *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i Ziemi Lubuskiej do 1945 roku*. Warszawa, 91-105.
- Pawłowska A. 2013. Zabytki cechowe w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie. *Przegląd Zachodniopomorski* 28, 23-40.
- Tomaszewska A. 2008. Ikonografia pieczęci cechowych (XV-XIX w.) w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie. W: A. Chlebowska, A. Gut (red.), *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i Ziemi Lubuskiej do 1945 roku*. Warszawa, 108-121.
- Włodarczyk E. 2000. Rozwój gospodarczy miast pomorskich w latach 1850-1894. W: S. Salmonowicz (red.), *Historia Pomorza* 4(1). Toruń, 373-405.

Ryc. 1. Odcisk pieczętny cechu krawców z Dobrzan pod statutem cechu z 1853 r. Zbiory Archiwum Państwowego w Szczecinie. Cechy miasta Dobrzany, sygn. 5. Fot. M. Lupa, AP w Szczecinie

Ryc. 2. Tłok pieczętny cechu krawców z Dobrzan. Zbiory MAH w Stargardzie, nr inwent. MS/H/2642, Fot. J. Rusnok, M. Szeremeta (odciski), MAH w Stargardzie

Ryc. 3. Tłok pieczętny cechu gwoździarzy ze Stargardu. Zbiory MAH w Stargardzie, nr inwent. MS/H/2678. Fot. J. Rusnok, M. Szeremeta (odciski), MAH w Stargardzie